

خسرو و شیرین

تهیه و تنظیم :

دکتر هدایت اله دلیاک

سرشناسه	دلیاک، هدایت‌اله، ۱۳۲۵-
عنوان فرارادادی	خسرو و شیرین، شرح
عنوان و نام پدیدآور	خسرو و شیرین/نهایی و تنظیم هدایت‌اله دلیاک.
مشخصات نشر	تهران: سنجش و دانش
مشخصات ظاهری	۲۳۲ ص.
شابک	978-622-050927-1
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	نظامی، الیاس بن یوسف، ۴۵۳۰-۴۶۱۴ق، خسرو و شیرین -- نقد و تفسیر
موضوع	نظامی، الیاس بن یوسف، ۴۵۳۰-۴۶۱۴ق، -- شخصیت‌ها
موضوع	Nezami, Elias - ibn yusuf -- Characters
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۶ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian poetry -- 12th century -- History and criticism
موضوع	قهرمانان در ادبیات
موضوع	Heroes in literature
شناسه اتوده	نظامی، الیاس بن یوسف، ۴۵۳۰-۴۶۱۴ق، خسرو و شیرین، شرح
شناسه افزوده	Nezami, Elias - ibn - yusuf . Khosro va Shirin. Commantries
رده بندی کنگره	PIR۵۱۲۸
رده بندی دیویی	۸۹۱/۲۱
شماره کتابشناسی ملی	۶۱۳۱۵۶۹

عنوان: خسرو و شیرین

مولف: دکتر هدایت‌اله دلیاک

ناشر: سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۰۹۲۷-۱

نشانی: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۲۶.

تلفن: ۰۲۱۶۱۲۶

سنجش و دانش

www.sanjesh.ir

sanjeshodanesh@iran.ir

قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال

«کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد»

فهرست

۱۲	۱: پیشگفتار.....
۱۴	۱-۱: توصیف شیرین.....
۱۴	۱-۲: خروج شیرین از بارگاه خسرو.....
۱۵	۱-۳: عاشق شدن فرهاد.....
۱۶	۱-۴: جواب شیرین به خسرو.....
۱۶	۱-۵: امتحان عشق فرهاد.....
۱۶	۱-۶: شیرین و شاهنامه.....
۱۸	۱-۸: خسرو و شیرین.....
۲۱	۱-۸-۱: داستان خسرو و شیرین.....
۲۲	۱-۸-۲: نظامی این استان به سفارش شاه سلجوقی، سلطان ارسلان سروده‌است.....
۲۲	۱-۸-۳: شروع داستان.....
۲۳	۱-۸-۴: عاشق شیرین شدن.....
۲۴	۱-۸-۵: شیرین از آب بیرون آمد.....
۲۵	۱-۸-۶: بهرام جویین شورش کرده و تات شاه را غصب می‌کند.....
۲۵	۱-۸-۷: ورود فرهاد به داستان.....
۲۶	۱-۸-۸: مرگ فرهاد.....
۲۷	۱-۸-۹: آوازه کار فرهاد به شیرین هم می‌رسد که یک شب برای او ساغری از شیر می‌برد.....
۲۷	۱-۸-۱۰: خسرو خشمگین شده و پیکری نزد فرهاد می‌فرستد و در آن به او می‌گوید که شیرین مرده‌است.....
۲۹	۱-۸-۱۱: مرگ مریم.....
۳۰	۱-۸-۱۲: ازدواج خسرو با شیرین.....
۳۲	۱-۸-۱۳: مرگ خسرو و شیرین.....
۳۲	۱-۸-۱۴: نظامی گنجوی در داستان خسرو و شیرین.....
۳۳	۱-۸-۱۵: مقایسه داستان خسرو و شیرین با داستان لیلی و مجنون.....
۳۶	۱-۹: مقایسه عشق خسرو با عشق فرهاد نسبت به شیرین عشق مثلی.....
۳۸	۱-۹-۱: خسرو در رویای عشق شیرین.....
۳۹	۱-۹-۲: شیرین هم دست کمی از عشق و علاقه نسبت به خسرو نداشت.....
۴۱	۱-۹-۳: شیرین زن هوسبازی نبوده است.....
۴۳	۱-۹-۴: شیرین شاهزاده بود غرق نعمت که هزاران نفر آرزوی همسری او را داشتند.....

- ۱-۹-۵ : خسرو شیرین را دوباره به خلاف دعوت می‌کند ۴۴
- ۱-۹-۶ : آنچه که مهم و باعث این همه بدبختی‌ها و مشکلات برای خسرو می‌شود ۴۶
- ۱-۹-۷ : شیرین وقتی با خبر می‌شود که مریم حسود است ناامید می‌شود ۴۶
- ۱-۹-۸ : مریم هم عاشق شوهرش بود و نمی‌خواست او را از دست بدهد ۴۷
- ۱-۹-۹ : شیرین با نجابت، دور اندیش و عاقل ۴۷
- ۱-۹-۱۰ : آوازه عشق خسرو به شیرین ۴۹
- ۱-۹-۱۱ : فرهاد شرط خسرو را قبول می‌کند ۵۰
- ۱-۹-۱۲ : خسرو مردی عباش هوسباز بولداز غرق در نعمت بود ۵۰
- ۱-۹-۱۳ : چرا خسرو در دل شیرین را تأیید نکرد و به شیرین بودن او شک داشت ۵۱
- ۱-۹-۱۴ : فرهاد نام دل به سنگ و کوه می‌گوید ۵۲
- ۱-۹-۱۵ : شیرین فرهاد را به لیوان شیری دعوت می‌کند و ساقی می‌شود ۵۳
- ۱-۹-۱۶ : فرهاد حتی تصور نمی‌کرد ۵۳
- ۲: افراد کلیدی در داستان خسرو شیرین (شیرین و فرهاد) ۵۴
- ۲-۱: خسرو نیز با شفاعت شیرین از سری بد، بخشیده می‌شود ۵۵
- ۲-۲: شاپور نگاره‌ای از خسرو می‌کشد و آن را بر درختی در آن حوالی می‌زند ۵۶
- ۲-۳: شاپور نام و نشان خسرو و داستان در ادگار او به شیرین را بیان می‌کند ۵۷
- ۲-۴: در بین راه که شیرین خسته از رنج فرهاد چاه‌ها را تن خود را می‌شوید ۵۸
- ۲-۴-۱: شیرین پس از طی مسافت طولانی به مدائن می‌رسد: اما اثری از خسرو نبود ۵۸
- ۲-۵: خسرو را از رفتن شیرین به مدائن آگاه می‌کند ۵۸
- ۲-۶: خسرو به دعوت شیرین قدم در کاخ مهین بانو گزارد ۵۹
- ۲-۷: پس از مرگ مهین بانو، شیرین بر تخت سلطنت نشست ۶۰
- ۲-۸: خسرو به شبستان رفت، عشق شیرین در دلش تازه شد ۶۰
- ۲-۹: فرهاد آنچنان با عشق و علاقه تیشه بر کوه می‌زد ۶۱
- ۲-۹-۱: فرهاد بر کوه نقش شیرین و شاه و شه‌دیز را حک کرد ۶۲
- ۲-۹-۲: هنگامی که پیک خسرو، خبر مرگ شیرین را به فرهاد می‌رساند، او تیشه را زمین می‌زند و خود نیز بر خاک می‌افتد ۶۳
- ۲-۱۰: شیرین همچنان خود را از خسرو دور نگه می‌دارد ۶۴
- ۲-۱۰-۱: خسرو از بد ذاتی پسرش شیرویه آگاه است، به سفارش بزرگ امید، او را بر تخت می‌نشانند ۶۵
- ۲-۱۱: خسرو و شیرین معروفترین داستان عاشقانه ایرانی ۶۶
- ۲-۱۲: فرهاد (کوهکن) ۶۸
- ۲-۱۲-۱: فرهاد در بانویس ۶۹

- ۶۹..... ۲-۱۲-۲: فرهاد در مأموریتی شیفته شیرین شد
- ۷۱..... ۲-۱۳: شیرین (شخصیت تاریخی)
- ۷۳..... ۲-۱۳-۱: بزرگان را این ازدواج ناخشنود آمد
- ۷۳..... ۲-۱۳-۲: شیرین از حیث زیبایی
- ۷۴..... ۲-۱۳-۳: شیرین در ادبیات
- ۷۵..... ۲-۱۳-۴: جریان عشق فرهاد به شیرین
- ۷۶..... ۲-۱۳-۵: کاخ شیرین در قصر شیرین
- ۷۷..... ۲-۱۳-۶: ولیعهد، پسرش مردانشاه
- ۷۷..... ۲-۱۳-۷: مرگ خسرو
- ۷۹..... ۲-۱۴: خسرو پرویز
- ۸۱..... ۲-۱۴-۱: خسرو همسر دیگری به نام شیرین داشت
- ۸۲..... ۲-۱۴-۲: بر تخت نشستن خسرو پرویز
- ۸۳..... ۲-۱۴-۳: بهرام چوبین بعد از شکست دین خسرو وارد تیسفون شد
- ۸۵..... ۲-۱۴-۴: جنگ‌های خسرو پرویز با روم، جنگ ساسانیان و روم شرقی (۶۲۸-۶۰۲)
- ۸۶..... ۲-۱۴-۵: خسرو به جهان‌گیری خود ادامه داد
- ۸۶..... ۲-۱۴-۶: خسرو به این فتوحات خود اکتفا نکرد و بهر از را که یکی از سرداران نامی ایران بود با قشونی به طرف مصر فرستاد
- ۸۷..... ۲-۱۴-۷: برانداختن دودمان لخمی‌ها در حیره و جنگ وفار
- ۸۹..... ۲-۱۴-۸: دو اتحاد بزرگ جهانی در زمان خسرو پرویز
- ۸۹..... ۲-۱۴-۹: جنگ‌های هراکلیوس با ایران
- ۹۰..... ۲-۱۴-۱۰: در سال ۶۲۲ میلادی هراکلیوس در نزدیکی ارمنستان به شهربرداری ایرانی، جنگی کرد به نام نبرد ایسوس (۶۲۲) که به فتح رومی‌ها انجامید
- ۹۱..... ۲-۱۴-۱۱: در سال ۶۲۶ میلادی خسرو که از فتوحات روم مضطرب شده بود، خواست ضربه قطعی را به رومی‌ها وارد
- ۹۳..... ۲-۱۴-۱۲: خلع و قتل خسرو پرویز
- ۹۵..... ۲-۱۴-۱۳: محاکمه و دفاعیات خسرو پرویز
- ۹۵..... ۲-۱۴-۱۴: ترقی موسیقی ایرانی در زمان خسرو پرویز
- ۹۶..... ۲-۱۴-۱۵: خسرو پرویز از دیدگاه مورخان
- ۹۸..... ۲-۱۴-۱۶: میراث ادبی خسرو پرویز
- ۹۹..... ۲-۱۴-۱۷: خسرو پرویز متضمن تصایحی به فرزند خود درباره چگونگی امور کشور است
- ۱۰۰..... ۲-۱۴-۱۸: کاخ خسرو پرویز

۱۰۲	 ۱۸-۱۴-۲: مشخصات و ویژگی‌های کاخ خسرو
۱۰۶	 ۳: زندگینامه نظامی گنجوی
۱۰۸	 ۳-۱: نظامی در زمره گویندگان توانای شعر پارسی است
۱۱۰	 ۳-۲: از زندگانی نظامی اطلاعات دقیق در دست نیست
۱۱۰	 ۳-۳: درباره زادگاه پدری او اختلاف نظر است
۱۱۳	 ۳-۴: نخستین همسر نظامی
۱۱۴	 ۳-۵: آرامگاه نظامی در گنجه
۱۱۵	 ۳-۶: خمسه نظامی
۱۱۶	 ۳-۶-۱: مخزن اسرار
۱۱۷	 ۳-۶-۲: خسرو و شیرین
۱۱۸	 ۳-۶-۳: لیلی و مجنون
۱۱۹	 ۳-۶-۴: هفت پیکر
۱۲۰	 ۳-۶-۵: اسکندرنامه
۱۲۱	 ۳-۷: دیوان قصاید و غزلیات گنجوی
۱۲۱	 ۳-۸: متن‌شناسی و تصحیحات برجسته آثار نظامی
۱۲۲	 ۳-۹: زبان شعر و سبک سخن سرایی نظامی
۱۲۳	 ۳-۱۰: نظامی گرچه شاعری داستان سراسر
۱۲۴	 ۳-۱۱: شعر غنایی نظامی
۱۲۴	 ۳-۱۲: گرایش‌های عرفانی نظامی
۱۲۶	 ۳-۱۳: نظامی و پیشینیان
۱۲۶	 ۳-۱۳-۱: نظامی و فردوسی
۱۲۷	 ۳-۱۳-۲: نظامی و فخرالدین اسعد گرگانی
۱۲۷	 ۳-۱۴: نظامی و معاصران
۱۲۷	 ۳-۱۴-۱: نظامی و خاقانی
۱۲۷	 ۳-۱۵: نظامی در هنر معاصر ایران
۱۲۷	 ۳-۱۶: ساقی‌نامه‌های نظامی
۱۲۸	 ۳-۱۷: نظیره‌سازی از خمسه نظامی
۱۲۸	 ۳-۱۸: نخستین مقلد بزرگ منظومه لیلی و مجنون نظامی در زبان فارسی
۱۳۰	 ۳-۱۹: منظومه‌هایی که به نقل روایت لیلی و مجنون پرداخته‌اند
۱۳۲	 ۳-۲۰: منظومه لیلی و مجنون نظامی به زبان‌های گوناگونی
۱۳۲	 ۳-۲۱: تأثیر هنر نظامی بر ادبیات ترکی

۳-۲۲: جعل هویت نظامی	۱۳۳
۳-۲۲-۱: جمهوری آذربایجان سالیانی هست که در رابطه با تحریف نظامی گنجوی ادعاهای غیرعلمی مطرح می کند	۱۳۴
۳-۲۳: نظامی تمامی آثارش به فارسی است	۱۳۵
۳-۲۴: بخش های انتقادی، کتاب حاضر بخش های سازنده ای هم دارد	۱۳۶
۳-۲۵: گنجه	۱۳۶
۳-۲۵-۱: شهر گنجه دارای انبوه جمعیت پارسیان و اقلیتی از مسیحیان بود	۱۳۸
۳-۲۵-۲: شعرهایی از بیست و چهار شاعر پارسی گوی اهل گنجه	۱۳۸
۳-۲۶: خسرو و شیرین	۱۴۰
۳-۲۷: لیلی و مجنون	۱۴۱
۳-۲۸: شخصیت و شخصیت رمانی	۱۴۲
۳-۲۹: شخصیت های داستان خسرو و شیرین	۱۴۳
۳-۲۹-۱: شیرین	۱۴۳
۳-۲۹-۲: هدف نظامی در طول داستان	۱۴۴
۳-۲۹-۳: چهره ای که بر سراسر داستان خسرو و شیرین اشراف دارد: چهره ی شیرین است	۱۴۶
۳-۲۹-۴: خسرو	۱۴۶
۳-۲۹-۵: فرهاد	۱۴۷
۳-۲۹-۶: مریم	۱۴۸
۳-۲۹-۷: شکر	۱۴۸
۳-۲۹-۸: شاپور	۱۴۸
۳-۳۰: شخصیت های داستان لیلی و مجنون	۱۴۸
۳-۳۰-۱: لیلی	۱۴۸
۳-۳۰-۲: مجنون	۱۴۹
۳-۳۰-۳: ابن سلام	۱۵۱
۳-۳۰-۴: نوفل	۱۵۱
۳-۳۱: بررسی شخصیت در منظومه های خسرو و شیرین ، لیلی و مجنون	۱۵۲
۳-۳۱-۱: شخصیت ایستا	۱۵۲
۳-۳۱-۲: شخصیت پویا	۱۵۲
۳-۳۱-۳: شخصیت های قراردادی	۱۵۴
۳-۳۱-۴: شخصیت های نوعی	۱۵۴
۳-۳۱-۵: شخصیت پردازی در دو منظومه ی خسرو و شیرین و لیلی و مجنون	۱۵۵

- ۳-۳۱-۶: خسرو مرد جنگ نیست ۱۵۶
- ۳-۳۱-۷: عوامل دیگر تاثیر گذار در شخصیت پردازی ۱۵۷
- ۳-۳۱-۸: نظامی در اغلب مواقع برای معرفی شخصیت ها از زبان سایر شخصیت ها استفاده می نماید ۱۵۸
- ۳-۳۱-۹: گفتار و عملکرد در دو منظومه منجر به تحول شخصیت های اصلی نیز گردیده است ۱۶۰
- ۳-۳۲: نکته ی مهم در منظومه های نظامی ۱۶۱
- ۳-۳۲-۱: ایستادن بودن شخصیت منظومه ی (لیلی و مجنون) ۱۶۲
- ۳-۳۴: آرامگاه نظامی گنجوی ۱۷۶
- ۴: داستان خسرو شیرین ۱۷۸
- ۴-۱: خسرو و شیرین و فرهاد / نظامی گنجوی ۱۷۸
- ۴-۲: ندیم خاص خسرو شاپور ۱۷۹
- ۴-۲-۱: شاپور نگاره ای از خسرو می کشد و آن را بر درختی در آن حوالی می زند ۱۷۹
- ۴-۳: شیرین خسته از رنج سفر در چشمه ای تن خود را می شوید، متوجه حضور خسرو می شود .. ۱۸۱
- ۴-۴: شیرین پس از طی مسافت طولانی به مدائن رسید؛ اما اثری از خسرو نبود ۱۸۲
- ۴-۵: در حالی که خسرو در میان پادشاهی رسیده است، بهرام چوبین علیه او قیام می کند ۱۸۳
- ۴-۶: خسرو به دعوت شیرین در کج مهن بانو میگزارد ۱۸۳
- ۴-۷: خسرو و شیرین بارها در بزم و شکار با هم ۱۸۵
- ۴-۸: پس از مرگ مهن بانو، شیرین بر تخت سلطنت نشست ۱۸۵
- ۴-۹: در روز ملاقات شیرین و فرهاد، فرهاد دل در د شیرین می بازد ۱۸۶
- ۴-۱۰: فرهاد نقش شیرین و شاه و شبدیز را حک میکند ۱۸۷
- ۴-۱۱: مریم زن خسرو می میرد ۱۸۸
- ۴-۱۲: شیرین که از آمدن خسرو آگاه شده بود، کنیزی را به اسفند خسرو فرستاد ۱۸۹
- ۴-۱۳: شیرین به سوی محل اقامت خسرو رهسپار می شود ۱۸۹
- ۴-۱۴: خسرو و شیرین دومین منظومه نظامی و معروفترین اثر او ۱۹۰
- ۴-۱۶: فرهاد تراش ۱۹۲
- ۴-۱۶-۱: فرهاد تراش در افسانه ها ۱۹۳
- ۴-۱۷: خسرو شیرین در شعر نظامی ۱۹۴
- ۴-۱۸: افسانه عاشقانه خسرو و شیرین و فرهاد / نظامی گنجوی ۱۹۶
- ۴-۱۸-۱: پیش از نظامی داستان عشق خسرو و شیرین در کتاب های تاریخی روایت شد ۱۹۸
- ۴-۱۸-۲: شاپور مأمور می شود تا شیرین را پیدا کند و او را نزد خسرو بیاورد ۱۹۹
- ۴-۱۸-۳: خسرو راهی دیار ارم می شود و با استقبال عمه شیرین که فرمانروای ارمنستان است روبرو می شود ۱۹۹

- ۴-۱۸: عاقبت شیرین و خسرو با هم ازدواج می کنند ۲۰۰
- ۴-۱۹: خسرو پرویز شاه ساسانی یکی از شاهان قدرتمند این سلسله است ۲۰۲
- ۴-۱۹-۱: خسرو پرویز مانند شاهان دیگر چندین همسر داشت ۲۰۲
- ۴-۲۰: فرهاد سالها به کندن کوه مشغول می شود ۲۰۳
- ۴-۲۱: مناظره خسرو با فرهاد ۲۰۴
- ۴-۲۲: فرهاد ۲۰۷
- ۴-۲۳: خسرو و شیرین - آغاز عشق فرهاد ۲۰۸
- ۴-۲۴: خسرو و شیرین اثر به یاد ماندنی و جاودانه حکیم نظامی گنجوی است که با گذشت قرن‌ها هنوز نازگی و طراوت خود را حفظ کرده است ۲۱۲

۱: پیشگفتار

شیرین و فرهاد یا فرهاد و شیرین منظومهٔ عاشقانهٔ ناتمامی ۱۰۷۰ بیتی در قالب مثنوی از وحشی بافقی به تقلید از خسرو و شیریناست. [۱] در این منظومه واقعه‌ای از داستان خسرو و شیرین یعنی عشق فرهاد کوهکن به شیرین به سبکی مؤثر و دلنشین به نظم کشیده شده‌است. عمر شاعر وفا نکرد تا منظومهٔ خود را به پایان ببرد. پس از وی وصال شیرازی در نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم آن را پی گرفت و ۱۲۵۱ بر آن افزود، ولی عمر او نیز کفاف نداد و سرانجام صابر شیرازی در نیمهٔ دوم سدهٔ سیزدهم با افزودن ۳۰۴ بیت دیگر آن را ختم کرد. نخستین بار در سال ۱۲۶۳ قمری به طبع رسید.

نگاره ۱-۱: خسرو برای بار اول شیرین را در چشمه‌ای مشغول شنا می‌بیند